

האם דם התקן תוך רחמי הוא דם מכה? הרב יואל קטן

ב'מסורה ליוסף' גליון א עמ' 24-25 נדפסה תשובתו של הדיין הרה"ג ר' אליהו אבירז'ל שליט"א 'בדין התקן אם נחשב מכה' (נדפסה גם בשו"ת דברות אליהו ח"ו, ירושלים תשס"ג, סי' לו), ובה הוא נוטה להקל שדם הנובע מהתקן תוך רחמי הוא דם מכה ולכן אינו מטמא. קולתו של הרב אבירז'ל שליט"א להחשיב דם היוצא מן הרחם, בזמן הימצאות ההתקן התוך רחמי בו, כדם מכה, מתבססת על נתונים עובדתיים, שכן על פי דבריו: 'ההתקנים גורמים גירוי לרירית לְדָמָם, ובמיוחד אחרי שראיתי מקרוב איך בנויים ההתקנים - כמין קליפסים הנתפסים בתוך הרחם ופוצעים הרחם'. אח"כ הוא מביא כסיוע לדבריו את דברי הגר"י קאפח זצ"ל במכתב, בו לכאורה הוא קובע באופן נחרץ שדימום הנובע מהתקן למניעת הריון נגרם מחמת מכה. וז"ל: 'קראתי את מכתבך בנושא התקן שעושים למניעת הריון **שקוראין טבעת**. אנחנו מודעים כי הדמום הנגרם **על ידי כך** דינו כדין המכה' וכו' (ההדגשות שלי. י"ק).

והנה, ראשית חשוב להדגיש ששני הרבנים החשובים הנ"ל כנראה שאינם מדברים על אותו התקן, ויש לכך נפ"מ גדולה: נראה מפשטות דבריו שהרב קאפח דיבר על התקן תוך רחמי ישן רגיל, שכונה בזמנו 'טבעת' מפני שצורתו דומה לטבעת עגולה (ואין זה כמובן הטבעת להחזקת הרחם ה'צונח' שדיברו עליה רבים מהאחרונים, ולא הדיאפרגמה – אמצעי אחר למניעת הריון שנאסר ע"י פוסקים רבים - שיש שכינו גם אותה 'טבעת'). לעומתו הרב אבירז'ל מדבר על התקן חדש יחסית מסוג גיניאפיקס, המוצמד לתקרת רחם במעין קרס שנתחב בגוף שריר הרחם, בניגוד להתקנים הרגילים שמוחזקים ע"י קירות הרחם עצמו. בהתקן גיניאפיקס בוודאי שתחיבת הקרס לגוף שריר הרחם גורמת למכה גמורה שמטפטפת דם, אך מכה זו מתרפאת לאחר שעות או לכל המאוחר ימים ספורים, ואין לתלות בה שום דימום, אף לא טיפה, לאחר אותו זמן. בהתקנים אחרים אין פציעה מסוג זה בשעת החדרת ההתקן לרחם, אך יתכן שנגרם שפשוף וכד' בזמן ההחדרה שגרם לדימום, ויש מקום לדון אם יש להקל בדימום

שנמצא במשך השעות שאחר ההחדרה, וגם זה לא פשוט כלל. נשאר אם כן להתייחס לדימום הנובע לא מהחדרת ההתקן לרחם, אלא מעצם גירוי רירית הרחם ע"י ההתקן, האם אפשר להגדיר גירוי זה כמכה.

והנה, ככלל לא ברור עד היום ממה נובע הדימום הטיפתי הקורה לנשים רבות בזמן שההתקן נמצא בתוך חלל רחמן (בעיקר בשבועות הראשונים לאחר החדרת ההתקן), כמו שבמקביל לא ברורה עדיין דרך פעולתו של ההתקן במניעתו את ההריון. אם הטפטוף נובע מגירוד קל שההתקן מגרד את רירית הרחם, יתכן שיש מקום להגדיר גירוד קל זה כמכה, למרות שגם זה לא פשוט, שהרי אין כאן שום 'מכה' ושום פצע אלא רק גירוד קל של הרירית ע"י הגוף שהוחדר לחלל הרחם, שכשהאשה אינה הרה הוא חלל צר מאוד. אך יתכן גם ששהות ההתקן ברחם גורמת לדלקת סטרילית (לא זיהומית), שגורמת להפרשות שונות שעלולות לגרום גם לטפטוף מרירית הרחם, ומצב זה אי אפשר בשום אופן להחשיב את הדימום כבא מחמת מכה כי אין ברחם שום מכה ושום פצע. בהתקנים החדשים מסוג 'מירנה' נמצא הורמון פעיל המשתחרר לאיטו ומסייע למניעת ההריון, ז"א שיש בהם שילוב של פעולה מיכנית והורמונלית לצורך מניעת ההריון, ובוודאי שאין להקל בדמם שנגרם מחמתם שיתכן מאוד שמקורו הורמונלי והוא כדם ויסתי רגיל. בנוסף קיימת גם סברא (אמנם פחות מקובלת היום) שהטפטוף הדמי בשעת הימצאות התקן ברחם נגרם לעיתים בעקבות הפלה מוקדמת של העוברון שזה עתה נוצר; כאמור עד היום לא ברור מהו מנגנון הפעולה של ההתקן התוך רחמי, ובמילים אחרות - מה מאפשר לו למנוע הריון, ויש סברא שחלק ממניעת ההריון מושג בכך שההתקן מפריע לביצית המופרית להשתרש בחלל הרחם, ובכך גורם להפלה מוקדמת מאוד, והדימום עשוי לנבוע מהפלה מסוג זה - שבוודאי אי אפשר להגדירה כמכה (ספק הפלה-מוקדמת זו הוא אחת הסיבות שגרמו לכמה מגדולי הפוסקים להעדיף - בשעה שיש צורך למנוע הריון - את השימוש בגלולות למניעת הריון על פני השימוש בהתקן תוך רחמי; אמנם היום מקובל לומר שההתקן גורם

לפגיעה ביכולת ההפרייה של הביצית והזרעון וכך הוא מונע את ההריון, ולא בדרך של גרימת הפלה מוקדמת).

כל הדברים שכתבתי מביאים לענ"ד בבירור לידי מסקנה שאין שום אפשרות להקל בדימום הנובע מהימצאות ההתקן התוך רחמי ברחם, ומדובר על התקנים מכל הסוגים. יש מקום לדון שאולי הדימום הנובע מהחדרת ההתקן לא יטמא את האשה, בהתקן מסוג גיניאפיקס שבהחדרתו פוצעים קלות את הרחם - ואולי גם בהתקנים אחרים, כי יתכן אולי שההחדרה גורמת לשפשוף מסויים שאפשר להגדירו כמכה, וכולי האי ואולי; וגם בזה הסברא נוטה להחמיר מספק, מפני שבדרך כלל לא נגרם בהחדרה שום פצע, וגם אם נוצר פצע הוא מתרפא לאחר זמן קצר מאוד. אולם לקבוע בסכינא חריפא שכל דימום הנובע מהימצאות של התקן ברחם הוא דימום של מכה שאפשר להקל בו – הוא לענ"ד טעות גמורה. וכך מורים רבים מגדולי הפוסקים, שאין כלל מקום להקל ולהחשיב כדם מכה דימום הנובע בעקבות הימצאות של התקן תוך רחמי ברחם, ויש להתייחס אל הדימום ככתם לכל דבר.

והנה, בדקדוק נוסף בלשונו של הרב קאפח זצ"ל בתשובתו, נ"ל שיתכן שגם הוא התכווין להקל רק בדימום הנובע מהחדרת ההתקן לרחם, ולא בדימום הנובע מהימצאות ההתקן ברחם; יתכן שכוונת דבריו 'הדמום הנגרם על ידי כך' – היא לדימום הנגרם ע"י החדרת וקביעת ההתקן ברחם, ואולי כוונתו היתה לקביעת הגיניאפיקס ברחם (ובדבריו 'שקוראין טבעת' כוונתו על כלל ההתקנים, למרות שתשובתו לשואל היתה אולי על הגיניאפיקס בלבד); או אולי התכווין הרב להקל גם בדימום הנובע מהחדרת התקנים אחרים. בכל אופן לא מפורש בדברי הרב קאפח זצ"ל שהוא מיקל בדימום הנובע משהות ההתקן התוך רחמי בתוך הרחם.

נראה אם כן לענ"ד, שהפוסקים המקילים להחשיב את הדם המטפטף מהרחם עקב הימצאות ההתקן התוך רחמי ברחם כדם מכה - קיבלו הסברים חלקיים ולא מדוייקים על פעילות ההתקנים התוך רחמיים לסוגיהם השונים, ואולי גם על צורת החדרתם ועל ההבדלים בין הסוגים השונים; על פי הנתונים המדוייקים שהבאתי כאן קשה מאוד

להקל בדבר, כפי שיווכח כל מעיין. אני רוצה לשוב ולהדגיש שבהתקן מסוג מירנה הנ"ל אי אפשר להקל בשום אופן שבעולם, מפני שהוא משחרר בקביעות הורמונים שללא ספק עלולים לגרום לשינויים ברירית הרחם ולטפטוף דמי, כמו שאיש לא יקל בדימום הנגרם מחמת שימוש בגלולות למניעת הריון. והנלענ"ד כתבתי.

רשימת הכותבים בחוברת:

(לפי סדר א-ב של שמות משפחה)

◆ הרב יעקב אריאל, רב העיר רמת – גן.

◆ מיכאל בן שלמה, בית אל.

◆ הרב גיל חברוני, ראש כולל בבת – ים.

◆ הרב שאר-ישוב כהן, רב העיר וראש אבות בתי הדין לחיפה.

◆ יוחאי מקבילי, חיפה.

◆ אליהו נגר, ראש העין.

◆ ירון סרי, המחלקה לערבית אוניברסיטת בר – אילן, רמת – גן.

◆ הרב מאיר בן אברהם עפארי, רב כפר הנוער הודיות.

◆ הרב רצון ערוסי, רב העיר קרית – אונו ונשיא 'הליכות עם ישראל' ומכון

מש"ה.

◆ הרב אהרן קאפח רב ביהכנ"ס 'רמב"ס' רמת – גן.

◆ הרב יואל קטן, מכון שלמה אומן, ישיבת שעלבים.

◆ הרב יוסף שבח, רב ומו"צ ירושלים.

ואלה יעמדו על הברכה על תרומתם הנדיבה להוצאת חוברת זו

ר' בן ציון ורבקה שרוני הי"ו

על סיועם המבורך והרב להוצאת חוברת זו
ימלא ה' כל משאלות לבם לטובה

ר' חיים ומרגו בשארי הי"ו

על סיועם לעמותה במשך כל השנה
ימלא ה' כל משאלות לבם לטובה

- נפתלי בן יהודה והב (להב) הי"ו, אלקנה.
- שלמה והרצליה חמדי הלוי הי"ו, אלקנה.
- דניאל צברי הי"ו, אלקנה.
- יעקב ב"ר יהודה צוריאלי הי"ו, אלקנה.
- ראובן והלן חיראק הי"ו, אלקנה.
- ראובן וחבצלת אברהם הי"ו, אלקנה.
- יחיאל ב"ר שלום בדיחי הי"ו, בני ברק.
- איתמר ב"ר שלום כהן הי"ו, בני ברק.
- לוי ב"ר סעיד בוסאני הי"ו, בני ברק.
- מאיר ב"ר אהרן חמדי הי"ו, בני ברק.
- אבישי ב"ר סעדיה גמליאל הי"ו, גאולים.
- שמואל ב"ר יוסף עוזרי הי"ו, הרצליה.
- יצחק ב"ר אברהם שרעבי הי"ו, הרצליה.
- פנחס ב"ר שלמה כהן הי"ו, הרצליה.
- יובל ודקלה גיאת הי"ו, חדרת.
- איציק ב"ר שלום שעתל הי"ו, יעב"ץ.
- יוסף ב"ר שלום ושדי הי"ו, ירושלים.
- אוריאל ב"ר עובדיה חתוכה הי"ו, כפר סבא.
- ירון ב"ר שמעון קרני הי"ו, כפר סבא.
- חיים ערוסי הי"ו, מבשרת ציון.
- שלום ב"ר ניסים ערוסי הלוי הי"ו, מודיעין.
- משה ב"ר שלום חוברה הי"ו, מודיעין.
- שלום ב"ר יצחק הלוי הי"ו, מודיעין.
- עו"ד יגאל נחום הי"ו, מודיעין.
- דניאל בן הרב יחיא בשארי הי"ו, נתניה.
- זבולון ב"ר יעקב כהן הי"ו, נתניה.
- משה ואביגיל פרחי הי"ו, נתניה.
- אבי ואהובה חמדי הלוי הי"ו, נתניה.
- אפרים ב"ר שלום אוקשי הי"ו, נתניה.
- עמוס ב"ר יוסף שרוני הי"ו, נתניה.
- שלום ויהודית כרמי הי"ו, נתניה.
- צדוק ב"ר יפת חבאני הי"ו, פתח תקוה.
- עו"ד עזרא ב"ר יחיא מגורי הי"ו, קרית אנון.
- תמיר ב"ר מאיר רצון הי"ו, ראש העין.
- יחיאל ב"ר יחיא קרוואני הי"ו, ראש העין.
- חיים ב"ר סעיד ערוסי הי"ו, ראש העין.
- גיל ב"ר שמואל אהרן הי"ו, רכבה.
- משה ב"ר יהודה כהן הי"ו, רמת גן.
- ציון ב"ר יוסף סרי הי"ו, רמת גן.
- משה ב"ר חיים חמדי הלוי הי"ו, רמת גן.
- דוד וברוריה חמדי הלוי הי"ו, רמת גן.
- שמואל ב"ר אברהם ערוסי הלוי הי"ו, רמת גן.
- יואב ב"ר זכריה צארום הי"ו, רמת גן.
- יחיאל ב"ר חיים עוזרי הי"ו, רעננה.
- אופיר ב"ר זכריה הזמי הי"ו, רעננה.
- ירון ב"ר זכריה לוי הי"ו, רעננה.
- רון ב"ר יוסף קחום הי"ו, תנובות.
- ישי ב"ר יוסף קחום הי"ו, תנובות.
- נתנאל ב"ר ניסים יוסף הי"ו, תנובות.

יוסף ושמחה טס הי"ו – נתניה, לזכר הוריהם.

משה ויפה אלשיך הי"ו – אלקנה, להצלחת ילדיהם.

בועז ב"ר שלום מליחי הי"ו – פתח תקוה, לרפואת הוריו.

האחים אברהם ומנחם מעצרי הי"ו – לזכר אביהם.

מאיר ויונה יהוד הי"ו – אלקנה, להצלחת בני משפחתם.

יגאל ואביגיל תבאל הי"ו – אלקנה, לזכר הוריהם.

בית הכנסת 'בית ישראל' – עפולה לזכרם של:
ר' יחיא בן חיים אהרן ע"ה, ר' דוד בן אברהם ע"ה
ר' יחיא בן הרב שלום יצחק (גולי), ירושלים
חביבה בת ר' יחיא למשפחת אריה ע"ה

לזכר הסבא הדגול, איש תם וישר
מתווה דרכו של הרמב"ם לרבים
הרה"ג **יוסף** בן הרה"ג דוד **קאפח** זצ"ל
צופית, גלית, חגית ויחיאל צחי הי"ו

הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם (תהילים קכה)

